

Konflikty związane z funkcjonowaniem obszarów chronionych, choć towarzyszące niemal całej współczesnej historii ochrony przyrody w Polsce, dopiero od niedawna stały się ważnym przedmiotem debaty publicznej. Obecnie problematyka ta jest udziałem nie tylko społeczności lokalnych żyjących w pobliżu parków narodowych oraz elitarnych środowisk przyrodników apelujących o objęcie ochroną obszarów występowania kolejnych gatunków roślin bądź zwierząt; stopniowo zaczyna ona dotyczyć coraz szerszych grup społecznych.

Konflikty, nawet te środowiskowe, z definicji rozgrywają się między poszczególnymi grupami interesu, nigdy zaś pomiędzy człowiekiem a przyrodą. Spory związane z funkcjonowaniem obszarów chronionych mają jednak charakter szczególny. Obszary te, w rozumieniu obiektów geograficznych charakteryzujących się konkretnymi walorami przyrodniczymi, stanowią zazwyczaj bezpośredni przedmiot konfliktów. Jednocześnie jednak obszary chronione są instytucjami o określonym modelu organizacji i sposobach zarządzania i, jako takie, mogą stanowić jedną z kluczowych stron sporów środowiskowych. Ponadto, obszary chronione różnią się między sobą; mają inną powierzchnię, są zarządzane na różnych szczeblach struktury administracyjnej, a przede wszystkim – w zależności od formy ochrony przyrody – charakteryzują się zróżnicowanym poziomem obostrzeń dla osób korzystających z ich zasobów. Naukowcy wciąż jednak nie wiedzą czy i w jaki sposób różnice pomiędzy formami ochrony przyrody wpływają na charakter konfliktów związanych z obszarami chronionymi. Naukowo nie jest nawet potwierdzone czy osoby, których konflikty te bezpośrednio dotyczą, są świadome istnienia tych różnic. Dobrym przykładem obrazującym to zagadnienie jest niedawny głośny spór o sposób prowadzenia gospodarki leśnej w Puszczy Białowieskiej: choć Puszcza jest kojarzona głównie z formą ochrony przyrody „park narodowy”, ostatni przejaw tego sporu dotyczył przede wszystkim obszaru Natura 2000, w części położonej poza granicami tego parku.

Głównym celem badań jest określenie, na przykładzie województwa małopolskiego, jaka jest zależność pomiędzy obszarową formą ochrony przyrody a strukturą konfliktów związanych z funkcjonowaniem obszarów chronionych. Na strukturę konfliktów składają się takie ich cechy, jak uwarunkowania (społeczno-kulturowe, instytucjonalne, ekonomiczne, środowiskowe czy psychologiczne), wymiary (istota sporu, dynamika konfliktu, relacje pomiędzy grupami zaangażowanymi w konflikt), a także interesy poszczególnych grup. Wyniki projektu pozwolą odpowiedzieć na pytania: 1a) czy osoby zamieszkujące w pobliżu określonych obszarów chronionych są świadome tego faktu; 1b) czy forma ochrony przyrody wpływa na ogólny stosunek mieszkańców wobec konkretnych obszarów chronionych oraz 1c) czy główne przedmioty sporów związanych z obszarami chronionymi są uzależnione od formy ochrony przyrody. Zanalizowana zostanie rola czynników społeczno-kulturowych, ekonomicznych i środowiskowych w strukturze badanych sporów. Szczególnym przedmiotem zainteresowania będzie wpływ subiektywnego sposobu postrzegania tych czynników przez mieszkańców na ich stosunek do poszczególnych obszarów chronionych oraz na główne przedmioty sporów. Wreszcie projekt pomoże określić które z cech konfliktów zidentyfikowanych w trakcie badań okażą się możliwe do zobrazowania na mapie.

Projekt jest realizowany z wykorzystaniem różnych metod badań społecznych oraz w różnych skalach geograficznych. Pierwsza część analiz dotyczy całego województwa małopolskiego. Realizowane są tam badania ankietowe na reprezentatywnej próbie mieszkańców, analizowane są także obiektywne wskaźniki uwarunkowań konfliktów w tym regionie. Następnie, zostanie dokonany wybór 4 obszarów chronionych do badań pogłębionych. Podczas wywiadów z głównymi stronami zidentyfikowanych sporów, zostanie rozpoznana szczegółowa struktura konfliktów dla każdego studium przypadku. Respondenci zostaną też poproszeni o próbę umieszczenia na mapie tych cech konfliktów, które dotyczą ich bezpośrednio. Wyniki tej części prac posłużą do wyznaczenia tzw. ognisk koncentracji sporów w obrębie poszczególnych obszarów chronionych i ich okolic.

Dzięki planowanemu stażowi autora projektu w grupie badawczej prof. S. Redpatha, najwybitniejszego badacza konfliktów związanych z ochroną przyrody, przeprowadzone badania przyniosą ważne efekty z punktu widzenia potrzeb rozwoju nauk społecznych o ochronie przyrody. Po pierwsze, konflikty związane z funkcjonowaniem obszarów chronionych zostaną usystematyzowane, poprzez przypisanie ich do możliwie jednoznacznie określonych typów sporów. Po drugie, zweryfikowany zostanie model teoretyczny tych konfliktów, zaproponowany przez autora w jednej ze wstępnych prac. Po trzecie, projekt przysłuży się do rozwoju badań nad racjonalizacją konfliktów, polegającą na wyraźnym oddzieleniu ich elementów obiektywnych, od tych związanych z nawarstwiającymi się w toku sporu emocjami. Przyjmując geograficzny model badań, autor wierzy, iż proces ten może być wspomagany poprzez pracę z mapą i próbę odniesienia komponentów sporu do konkretnych miejsc w przestrzeni geograficznej. Ponadto, projekt wychodzi naprzeciw współczesnym tendencjom w badaniach nad społecznymi aspektami ochrony przyrody, które koncentrują się na opisie konkretnych studiów przypadku i z rzadka proponują spostrzeżenia natury ogólnej.